

הלכות נטילת ידים שחרית סימן ד

ט באר הגולה

ב (ח) *יְדַקְדֵק (ט) לְעֵרוֹת עֲלִיהֶן מִיּוֹם (ו) [ו] (ז) שְׁלֹשׁ פְּעָמִים, לְהַעֲבִיר רוּחַ רֵעָה שְׁשׂוּרָה עֲלֵיהֶן: ג [ז] *לֹא יָגַע בְּיָדוֹ (יא) קִדְּם נְטִילָה לְפָנָה וְלֹא לְחֻטָּם וְלֹא לְאֲזָנוֹם (יב) וְלֹא לְעֵינָיו: ד (יג) *אִפְלוּ מִי שֶׁנִּטְלָה יָדָיו לֹא יִמְשַׁמֵּשׂ בְּפִי הַשֶּׁבַעַת תְּמִיד, מִפְּנֵי שֶׁמִּבְּיָאתוֹ לְיָדָיו תַּחְתּוֹנִיּוֹת. וְלֹא יָגַע בַּמָּקוֹם הַקָּדוֹה, שֶׁמִּשְׁמֹרֵשׁ הַיָּד מִזִּיק לַחֲבוּרָה: ה *לֹא יָגַע בְּגִגִּית שֶׁכָּר, שֶׁמִּשְׁמֹרֵשׁ הַיָּד (יד) מִפְּסִיד הַשֶּׁכֶר: ו (טו) *אֵין צָרִיף רְבִיעִית לְנְטִילַת יָדִים לְתַפְלָה: ז *טוֹב לְהַקְפִּיד בְּנְטִילַת יָדִים שְׁחָרִית כָּכָל הַדְּבָרִים הַמְעַכְבִּים בְּנְטִילַת הַסְּעוּדָה (הגה מיהו (טז) אִינוּ מַעֲכָב (יז) לֹא כָּלִי וְלֹא (יח) [ו] כֹּחַ גְּבָרָה *וְיִשְׂאֵר הַדְּבָרִים הַפּוֹסְלִים בְּנְטִילַת הַסְּעוּדָה (מרכיז ריש פרוק אלו בדברים, תשובת רשב"א סימן קצ"א): ח *נְטִילַת

באר היטב

(ו) ג"פ. אפי' שופך הרבה בפ"א אינו מועיל, כי אין הרוח הולך אלא בג"פ והינו פעם א' על יד זמן ואח"כ על יד שמאל עד ג"פ בסרוגין. כשנותן מים על יד ימין בכל פעם יאמר 'הני הגולה' וכו' שמאל 'הני התנקה'. וכשמשפשף הזדים יסר יאמר ג"פ יד הנטה'. וכשיטל יניי לרחץ פניו יאמר יניי גילי וטב וגו'. כשרוחץ פניו יאמר ראשו כחם פו וגו'. וכשרוחץ את עיניו יאמר עיני כיונים וגו'. כשרוחץ לחיו יאמר לחיו כגרונת הבשם וגו'. כשרוחץ שפתותיו יאמר שפתותיו שושנים וגו'. וכשפגג פניו יאמר ופניהם פני אדם ופני ארזה אל הימין לארבעתו, וקנה ומצא חן בעיני כל רואיו. צריך להזהיר לפרש שיתהרו בטי"ו ג"פ בסרוגין, שלא יטאו הפאכלים; וצריך לשלם עד שיקנה הרוז. וצריך לפשט הספות לקבל השקנה כמי שרוצה לקבל דבר, ויגביהם כנגד הראש. גם יד"ח פ"ו, חרץ מבעתני צבור: (י) כח גב"א. ר"ל בדיעבד, אבל

משנה ברורה

ידיים. ועין לקמן בסעיף ז ובמשנה ברורה סעיף קטן טז:

ב (ח) יְדַקְדֵק, כי חרץ מהשעמים הנזכרים בסעיף קטן א שצריך לטל ידיו לתפלה, צריך לטל גם משום רוח רעה השורה על הידים; אף (יג) היבא דהנטילה הוא משום רוח רעה לכד לא היו מתקנים על זה ברכה, לכן אנו צריכים גם לשעמים הנ"ל: (ט) לְעֵרוֹת עֲלִיהֶן. וישלם לכתחלה עד פרוק הרוז. ואם אין לו מים, (יב) די עד קשרי אצבעותיו. וצריך (יג) לפשט הספות כמי שרוצה לקבל דבר, ויגביהם כנגד הראש. גם (יד) טוב להיית פיו⁽²⁰⁾, (טו) ובתענית צבור לא יד"ח⁽²¹⁾: (י) שְׁלֹשׁ פְּעָמִים. ואפלו שופך הרבה בפעם אחד אינו מועיל, כי אין הרוח הולך אלא בשלש פעמים, והינו פעם אחת על יד זמן ואח"כ על יד שמאל, עד שלש פעמים (טו) בסרוגין. ובספר מצשה רב כתב: ארבע פעמים, שלש פעמים להעביר רוח רעה והרביעית להעביר הפנים שנטמאו⁽²²⁾. צריך להזהיר לנשים שיתהרו בנטילת ידיים שלש פעמים בסרוגין כמו האנשים, וגם פי הם מתקנות הפאכלים, שלא יטמאו בידיהם. (יח) גם יש לזהר שהקטנים ילדו ידיהם בשחרית, פי נוגעים בפאכל⁽²³⁾. ובנגיעת צפונים בפאכלים בלא נטילת ידיים אין לחש, דלא מקבלי טמאה: **ג** (יא) קִדְּם נְטִילָה. מפני שהרוח רעה השורה על הזדים יוכל להזיק לאלו האברים⁽²⁴⁾: (יב) וְלֹא לְעֵינָיו. ויש לזהר (יח) אפלו על צפי עיניו מבחוץ אם אפס לו: **ד** (יג) אִפְלוּ וְכוּ'. וקדם בנטילה (טו) יש אסורין מלגע בפי השבעת אפלו במקרה, וכן לאפה במקום הנקב אפלו אם הוא נשויו, וכן כהאי גוונא במקום נקב הקנה, כי אז יוכל הרוח רעה להזיק לכל נקב שבגוף: **ה** (יד) מִפְּסִיד הַשֶּׁכֶר. ואם נגע במאכל קדם שנטל ידיו, (כ) אין לאסר הפאכל על ידיו זה, אבל לכתחלה מאד יש לזהר שלא לגע אז בשום מאכל. (כג) ואם

י"ח נטילה בראשונים, ואפי' דלא ברף או מכל מקום כיון שכבר קנה הריד ע"י נטילה הראשונה טוב לא יכול לברך על נטילה זו יצנור, נעל נטילה ראשונה חלק שעתא. ועין בא"ד סימן קכח סי"ק יב. ועין לקמן סימן קנח לענין נטילת סעודה אם יברך אחר הגומב, דעת הט"ו שלא יברך, ומכ"ש כאן: [ז] ג"פ. עבתיש שצריך לטל עד פרוק הרוז. וכתב בשלמ"צ צבור: אם לא הבינו לו רק מעט מים שאין בהם כשעור לטל בהו עד הפרק ג"פ יכל יד, יכול לטל רק עד קשרי אצבעותיו וקנה ידו"ח ומברך ענטי". וכן יש להקל להזכיר זרכים בזמן שהפנים לחץ. ועין בא"ד סי"ד סי"ה והבטימן קכח סי"ח, ע"ש: [ח] לא יָגַע, וכתב במח"ב מ"ש לא יגע לפת או לחטם, אפלו מבחוץ איבא קפידא, ודלא כמיש מור וקציעה, וכן נראה מהפרישה, ע"ש. ובשלמ"צ צבור כתב ג"כ כן בשם סאמר מרדכי סימן טו: [ז] כח גב"א. וכתב שצריך לטל ידיו שחרית אין להקפיד על מים מזלין אפלו במקום דשכיחים נחשים, שלא אפרום אלא לשנתה. אף ביודי סי' קטו כתב בבאר היטב שם בשם הגאון מהר"ר שעשטיל ז"ל, שאין לרחץ כ"א במים מקדים כל

באר היטב

משנה ברורה. ועין בשערי תשובה שכתב, שמי שנהג בהשלמתן צריך ונטל בלי ברכה, ואח"כ נודמנו לו מים קשרים, יחזר ויטל בלי ברכה. ולפי מה שכתבנו לעיל בשם הח"י אדם יוכל לתן עצה שלא יסירי הנבוכה, והינו שקדם התפלה יטל מים וישפשף או יצשה צרכיו, ואח"כ יטל ידיו במים הקשרים ויכול לברך. ומהפרי מגדים סעיף קטן ה משמע גם יכל דכשנודמנו לו אחר שעה וישמים מים קשרים יוכל לברך על נטילת ידיים. וטוב לעשות כמו שכתבנו: * יְדַקְדֵק לְעֵרוֹת עֲלִיהֶן מִיּוֹם שְׁלֹשׁ פְּעָמִים. עין משנה ברורה. ובדיעבד אפלו לא נטל רק יד אחת לכד, סר רוח רעה מאותו היד (ארה"י): * לֹא יָגַע בְּגִגִּית. רוצה לומר, אחר נטילה, ומשום קלקול השכר: אבל בקדם נטילה לא ארזי מאומה. אמנם כפי"ח וט"ו ובאר הג"א הסכימו קדמם נטילה אסור לגע בגגית של שכר מפני שעל ידיו יוכל להכניס רוח רעה לתוך השכר, ומזיק אחר כך להשואתם. ולדבריהם פשוט דאפלו בדיעבד יש לזהר מאד מלשתות השכר הזה, וגם הס"א אדם הביא זה להלכה לאסר. אמנם בספר ארצות החיים מסיק להקל בדיעבד, וצריך עיון למעשה. וילעזר שאר אכלין אם נגע קדם נטילה, יש להקל בדיעבד, כן כתב הח"י אדם וכן העסקתי במשנה ברורה: * אין צריך וכו'. עין משנה ברורה. וכן בדיו, אחרי דהנ"א חסמיר גם לענין ברכה וכמו שכתב הג"א, וגם הפרישה חסמיר חסמית זה לענין הנבוכה, ואף דשאר פוסקים לא מחמירין כוניהו, מפל מקום לכתחלה נכון להקפיד בזה, וכן משמע מהפרי מגדים סעיף קטן ד: * טוֹב וְכוּ' הַמְעַכְבִּים. נראה דדברים שאין בנטילת ידיים רק והיותו לכתחלה, אין צריך כאן לזהר בזה, וכן כתב הפרי מגדים: * וישאר הדברים וכו'. עין בקמ"ג אברהם סעיף קטן ג ובפרי מגדים שכתב דבריו, וכתב הנ"א בזה רק לענין אם הפנים פחות מרכיבית, אבל אם הפנים בעצמם פסולין מחמיר הנ"א כה"ש אברהם מה"ש שלא לברך אצבעו, ומבאר הג"א ששל הנ"א זו משמע דמפוש להנ"א דסב"א לה דביעבד אינו מעכב כלל בשום דבר, וכן באמת משמע פשוט דלשנא דהנ"א: אמנם לא העסקתי כל זה במשנה ברורה, משום חלד"א אין נפקא מנה בזה, דכבר העסקנו שם בסעיף קטן ז

שער הצינון

(יא) אחרונים: (יב) שערי תשובה וארצות החיים: (יג) מגן אברהם: (יד) באר היטב: (טו) באר היטב: (טז) מגן אברהם ותי"א דה"ח חיים: (יז) פרי מגדים: (יח) ארצות החיים: (יט) הג"א ותי"א אדם: (כ) תי"א אדם: (כא) ארצות החיים: (כב) ארצות החיים: (כג) הפרי מגדים בסעיף קטן ד ושי"א: (כד) הג"א ופרי מגדים שם: (כה) מגן אברהם: (כו) תי"א אדם: (כז) תרגום: 1 משאכת מים.

הַלְבוּת נְטִילַת יָדַיִם שְׁחִירַת סִימָן ד

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק יח]

וְאֶפְלוּ עַל-גְּבֵי קִיסְמִים אֲסוּרִים²⁸, מִפְּנֵי שְׂרוּחַ רֶעֶה שְׂוָרָה עֲלֵיהֶם²⁹.
28) אמנם לענין נטילת ידים למים אחרונים, כתב השו"ע לקמן (סי' קפ"א ס"ב) שאין נטילים על גבי קרקע אלא לתוך כלי, מפני רוח רעה ששורה עליהם, אבל אם אין לו כלי יכול ליטול את ידיו אף על גבי עצים דקים וכיוצא בהם, וביאר המשנ"ב שם (ס"ק ו') דהיינו כגון על אבנים דקות וקוצים, שבהם נבלעים המים ואינם מתקבצים למקום אחד.

29) ומי נטילת ידים שנשפכו על הקרקע ונבלעו בה, כתב בשו"ע שלמת חיים (סי' כ"ד) שאפילו אם לא נשאר מהם על פני הקרקע כשיעור טופח על מנת להטפוח, מ"מ יש בהם רוח רעה ויכולים להזיק, מאידך, הא"א (בוטשאטש, ס"ט) כתב שאם נבלעו בקרקע לא נשאר הרוח רעה במקום, וכמו שלא היתה כלל, וכדי לבטלם, כתב הבן איש חי (שנה א' פ' תולדות אות ח') שצריך לשפוך עליהם הרבה מים טהורים.

וכשנשפכו מי נטילת ידים על רצפה, דעת הגרש"ז אויערבך (אשי ישראל פ"ב הע' ע"ה) שדי בכך שמגבה, ואין צריך לשפוך עליהם מים על מנת לבטלם.

ולקרוא ולברך כנגד מי נטילת ידים של שחרית, כתב השערי תשובה (ס"ק ח') בשם הברכי יוסף (ס"ק ד') שמנהג החרדים לדבר ה' שלא ללמוד כנגדם, וכאשר נוטל ידיו ברביעית מים בבת אחת, כתב בשו"ע אור לציון (ח"ב פ"א תשובה ו') שאין צריך להקפיד על הנהגה זו. והחזו"א (דינים והנהגות פ"א אות ו') לא היה נמנע מלדבר דברי תורה כנגד מי נטילת ידים.

וכששופך לתוכם מים טהורים, כתב הכף החיים (ס"ק א') בשם הרוח חיים (פאלאגי סי' ע"ז) שמועיל לבטל מי נטילת הידים ודאי מותר לקרוא כנגדם, וכשם שמועיל לבטל מי רגלים. וכן כתב הא"א (בוטשאטש ס"ט). ובשיעור המים שצריך ליתן, ראה לעיל (ס"ק א') ובמה שכתבנו שם.

[משנב ס"ק יט]

טוֹב שְׂיִנֵּחַ שְׁנֵי פְלִים מְרֻאָשׁוּתָיו, אֶתְד מְלֵא וְאֶתְד רִיקָן³⁰.
30) וליטול ידיו על כיוור שיש בו כלי אוכל, דעת הגרש"ז אויערבך (אשי ישראל פ"ב הע' ע"ב) שמותר לכתחילה, כיון שלאחר מכן שוטפים כלים אלו, וכשמדיחם, דעת הגר"ח קניבסקי (שם) שדי בפעם אחת ואין צריך שלש פעמים.

[משנב ס"ק כ]

עֲלֶי-פָּן לֹא יִתְּנֶם לִפְנֵי בְּהֶמְתוּ³¹.

31) ובטעם הדבר כתב הדרך החיים (סי' א ס"ק ה'), שאין זה משום איסור הנאה, אלא מחמת חשש סכנה של רוח רעה, וכן כתב הביה"ל לקמן (סי' שלח ס"ח ד"ה אסור), והוסיף שמטעם זה אין מים אלו חשובים כמקצה בשבת, ומותר לטלטלם.

ולהדיח את בית הכסא במי נטילת ידים, כתב בשו"ע שלמת חיים (סי' כ"ד) שמותר, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (שלמי יהודה פ"י הע' מא).

[משנב ס"ק כא]

כִּי יִכְלֹוּ לְהַזְקֵן עַל-יְדֵי הַרוּחַ רֶעֶה³².

32) ולגבי מים אחרונים שנשלם לתוך כלי, האם יכול לשופכם על הקרקע במקום שעוברים בו בני אדם, צידד בביה"ל לקמן (סי' קפ"א ס"ב ד"ה אלא בכלי) שלכל הדעות אסור לעשות כן, וגם לשיטת החינוך שאין רוח רעה של מים אחרונים שורה כשנוטל לתוך כלי, מ"מ כששופכם על הקרקע שורה עליהם רוח רעה.

[משנב ס"ק א]

וְיִשְׁפְּכֶם בְּמָקוֹם מְדֻרָּן אוּ בְּעֶפֶר תְּחוּחָה³³.

33) וכששופכם שם, כתב בשו"ע שלמת חיים (סי' כ"ד) שאף אם עובר אדם במקום זה אין לרוח רעה רשות להזיק, כיון שעשה כדיו.

ולענין מים אחרונים, כתב לקמן (סי' קפ"א ס"ק ד') שיכול לשפכם אפילו תחת השלחן, ואף על גב שלפעמים מסלקים את השלחן, מ"מ יתגבבו המים ביני וביני.

[משנב ס"ק ב]

רוּצָה לוֹמַר לְשֹׁפֵף לוּ עַל יְדֵי³⁴.

34) ובטעם הדבר כתב המג"א (ס"ק ח') בשם הוזהר, שכן כתוב (במדבר י"ט) 'וזהו הטהור על הטמא'. ולפי זה כתב הלב חיים (פאלאגי ח"א סי' סח), הובא בכף החיים ס"ק לח) שלא יטול ידיו מנכרי שהוא טמא לעולם אף שלא שייך בו רוח רעה [כמבואר לעיל ס"ק ז']. מאידך, הא"א (בוטשאטש, ס"א) צידד שמכיון שבנכרי אין רוח רעה, הרי הוא נחשב כטהור לענין נטילת ידים שחרית.

[משנב ס"ק ג]

וּבְנִטְיָלָה לְאֶכֶּלָה רְשָׁאֵי לְטַל מְמֵי שְׂלֵא נְטַל יְדֵי³⁵.

35) ובטעם החילוק כתב הפמ"ג (משב"ז ס"ק ז') שנטילת ידים לאכילה באה לתוספת קדושה, ועל כן יכול ליטול ממי שלא נטל ידיו לאכילה, ואילו נטילת ידים שחרית באה להעביר רוח רעה, ולכן יש להקפיד ליטול דוקא ממי שנטל.

וליטול ידיו לאכילה מידי נכרי או נדה, כתב השו"ע לקמן (סי' קנט ס"א) שמותר, וכתב המשנ"ב שם (ס"ק ט) שאף שנטילת ידים לאכילת תרומה אסור ליטול על ידיהם, משום שהם מטמאים את המים במשא, מ"מ בנטילה לחולין לא גזרו, ויש אומרים שהוא משום שכיום כל המים טמאים, שהרי כולנו טמאי מתים. אמנם סיים בשם האחרונים, שלכתחילה טוב להיזהר שלא ליטול על ידיהם את ידיו, וראה מה שכתבנו שם.

[משנב ס"ק דה]

דְּאֶרְלֵי קְעִינָן לְזֶה עֲרוּי מְקַלְי³⁶.

36) כלומר שמא יש להקפיד על עירוי, אך להקפיד על כלי, כתב לעיל (ס"ק ז') שאין צורך במקום שאין לו, ומנה שכתב כאן שאולי צריך עירוי מכלי, ביאר הגר"ח קניבסקי (דעת נוטה עמ' קמ"ה) שלשון כלי הוא לאו דוקא.

[משנב ס"ק ז]

וְהוּא שְׂיִשֵּׁן שְׁנַת קָבַע עַל מִשְׁתֵּי³⁷.

37) ולענין הניעור משנתו אם צריך לברך ברכות התורה, כתב לקמן (סי' מז ס"ק ב') שאם התנמנם במישוב על אצילי ידיו אפילו בלילה נחשב לשינת עראי. וראה עוד במה שכתבנו שם.

ולגבי איסור שינה כשהוא לבוש בתפילין באופן שיושב ומניח ראשו בין ברכיו, כתב לקמן (סי' מד ס"ק ד') שיש אומרים שאין שיעור לשינת עראי. ויש אומרים ששיעורה הוא כדי הילוך מאה אמה שהוא חלק אחד מסי' חלקים בשעה. אכן לגבי שינה חוץ לטובה כתב לקמן (סי' תרל"ט ס"ק יא) שפחות משיעור הילוך מאה אמה אינו נחשב אפילו לשינת עראי.

ולגבי המפסיק בשינת עראי באמצע סעודתו שכתב השו"ע לקמן (סי' קע"ח ס"ז) שאינו צריך לחזור ולברך ברכת המוציא, כתב המשנ"ב שם (ס"ק מח) ששינת עראי היא כשנאנס בשינה ואפילו אם ישן בערך שעה, אבל אם ישן על מיטתו שינת קבע צריך לחזור ולברך.

הלכות נטילת ידים שחרית סימן ד

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק לו]

שאו לכלי עלמא יתחייב לקרף, ויקרף על נטילת ידים באשר יצטרף.⁴⁰

40) וכן כתב עיצה זו להלן (ס"ק לג) לענין מי שנטל ידיו קודם עלות השחר. וכן לענין מי שנטל ידיו שלא בכונה, כתב בביה"ל לקמן (סי' קנט סי"ג ד"ה ולכתחלה), שאף על פי שלדעת רוב הראשונים יצא ידי חובה, מימא אם יודמנו לו מים, ראוי שיטול ידיו שנית, וטוב שיטמאם כדי שיתחייב בברכה לכל הדעות. ובטעם הדבר כתב בביה"ל לקמן (סי' כה ס"ה ד"ה וטוב), שכיון שמוכרח לעשות כן מפני הספק, אין זה בכלל ברכה שאינה צריכה.

אמנם, לענין ספק ברכת ציצית כתב לקמן (סי' ח ס"ק מב) שאין לאדם להכניס את עצמו לחיוב ברכה ודאי משום איסור ברכה שאינה צריכה לדעת הפוסרים.

[משנ"ב ס"ק לא]

דבצמוד השחר חוץ הרוח נצה לשרות פעם שנית⁴¹.

41) והמשכים קודם עלות השחר לומר סליחות, כתב המטה אפרים (סי' תקפא סי"ב) שיטול ידיו שנית אחרי שיגמור לומר סליחות והאיר היום, ומשמע שאין צריך למהר ליטול ידיו אם האיר השחר באמצע אמירת הסליחות. וכן הורה הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה ראש השנה פ"א ס"ו) והגר"ח קניבסקי (אשי ישראל תשובות בסוף הספר אות ו). והוסיף הגרש"ז אויערבך שם, שאין צריך אז להקפיד שלא ללכת יותר מארבע אמות, וכן אין לדקדק שלא ליגע בנקביו ובמלבושים וכדו'. וראה מה שכתבנו לעיל ס"ק כט בדעת החזו"א.

[משנ"ב ס"ק לג]

מפל מקום לא יקרף עתה, דאיף יאמר "נצננו על נטילת ידים", הלוא כבר יצא ידי חובת הנטילה לתפלה לדעת הרא"ש⁴².

42) ולדעת הרשב"א, כתב בביה"ל לעיל (ס"א ד"ה ואפלו) שרשאי

הוא לסדר את ברכת על נטילת ידים עם שאר ברכות השחר, אפילו שלא בסמוך לנטילת הידים.

[משנ"ב ס"ק לד]

אי לילה גורם לרוח הטמאה או שנה גורם⁴³. ודנקא הישן שתיין נשמיי⁴⁴.

43) ולהקפיד לא ללכת ארבע אמות ולא ליגע בנקביו קודם שנטל ידיו אחר שינה ביום, כתב הא"א (בוטשאטש ס"א) שאין צריך. מאידך, דעת הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל תשובות בסוף הספר מהדו"ב אות ז) שטוב להיזהר מליגע בנקביו. וכן לגבי נגיעה באוכלים (דעת נוטה עמ' קעב) טוב להיזהר. אבל לגבי הליכת ארבע אמות הביא (שם עמ' קעח) בשם החזו"א שיכול ללכת קודם הנטילה.

44) וכן לענין ברכות 'אלקי נשמה' ו'המעביר שינה', כתב לקמן (סי' מו ס"ק כד) שאם ישן בלילה שתיין נשמין לכל הדעות צריך לברך אותן. ראה מה שכתבנו לעיל ס"ק כז.

[משנ"ב ס"ק לו]

דענין השנה ביום תלוי לפי מה שהוא אדם וכפי הצורך לעבודתו תפריך⁴⁵.

45) וכן כתב הערוך השלחן (סי' רלא ס"א) שמצאנו גדולי עולם שנהגו לישון ביום שעה או שתיים מפני שהוצרכו לכך לפי חלישותם. ולענין הזמן הנצרך לשינה, ראה מה שכתבנו לעיל סי' א ס"ק ט.

[משנ"ב ס"ק לח]

אין צריך רק לקנח מקום המלקלף בלבד ודי⁴⁶.

46) ואפילו לענין תפילה, כתב לקמן (סי' תריג ס"ק ו) שאם נגע בטיט או ברפש אינו צריך לרחוץ אלא את המקום המלוכלך.

הלכות נטילת ידים שחרית סימן ד

באר הגולה

רבי יוסף ש' ספק
כר וזהר ריש' ש' ונפש
ת' סודיא' א' שם
בסוף ספרי וספרי
סימן כב

קדם עמוד השחר ונטל ידיו, יש להסתפק אם צריך לטל ידיו פעם אחת (לא) כשיאור היום (לב) להעביר (טו) רוח רעה השונה על הידים. (הגה *וישאלם (טו) (לג) בלא בקרה): טו (י) [וי] י'ישן ביום, (לד) יש להסתפק אם צריך לערות מים עליהן שלש פעמים. (וישאלם בלא בקרה): טז *ש'יך הנה נזהר שלא לישן (לה) שתיים גשמיים (פרוש, ששים נשימות), כדי שלא יטעם טעם מיתה: (הגה ובקרא פרק השני משמע (לו) דרוקא ביום הזה (יח) נזהר) (דברי עצמו, ועיין בב"י): יז ה'יש נוהגין לרחץ פיהם שחרית, (לז) מפני הרירים שבתוך הפה: יח א'אלו דברים (לה) צריכים נטילה (יט) [וי] (לט) במים:

שערי תשובה

[יח] ישן ביום. עב"ט. וכתב בשו"ת נודע ביהודה מהר"א חננאי סי"ב שנשאל מהגאון מהר"י ברלין ז"ל במ"ש רש"י בסנה דף כו אב"י ה"ט נ"ב כמבי טובי לפיכךדי"ט ואישי"י דאמרין בעלמא דהוי שת פרסי, ולא מעיני בן, ובקדושתו דף ע משמע להפך. והשיב שאולי נמצא בן סדרוש. ומקדושתו אין דעה, דאיכא נמי בי טובי אחריתא, ע"ש. ובתפארת צבי סי' א רעה להניח: שפי פרסי, ע"ש, וזה גם לא נמצא בשום מקום. ועין בנשין דף ד דאמר רבה בר בר רבנא: לרדיו חזי לי האי אקרא וזהו מבני טובי לפיכךדי"ט, ע"ש דקאי אמכסר לודים ללד דהשיב לה חסם סבלעת, ורש"י שם פרש ע"ש שפולטת ד' (וה) פרסאות, וצירות העומדים לפניו מן הפליטה קרי להו סבלעת בתוך התחום ע"ש: ולפי מה שכתב רש"י בסנה דהוי שח פרסי צ"ל דלאו דרוקא נקט ד' (וה) פרסאות, ע"ש. וע"ש בחפצות צבי שכתב דלענין שתיים נשתי אין חלק בין חל לשבת, ואיכ סקא שכתבו שהר"י היה יושן בי"ג שעות, מכלל רג' שעות אינו יזהר משתיים נשתי, וזהר מג' שעות הוא מרת חסידות שלא לישן ביום, ולכן קרי ר"י עולה דאב"י מתי מקום כר, ע"ש. ולרדיו צ"ל דמי"ס שבת צדקה, דכיון דשנה בשבת חטגני, אף מרת חסידות ליקא אם יזהר לשון יזהר מב' רג' שעות, אף באמת מ"ש בשם הר"י אינו מברך כלל לענין שתיים נשתי, וישא"ל מה נעור כפה פעמים בתוך שנתו ולא היה יושן שתיים נשתי בפנים אחת. ובקשרם אחרון שכתב סמוך לפרק בקרה כתב וז"ל: עשיתי מתי"ח י"ח מה' מצר מצר הפנימי, שתי"ח בא זמן רב כדרך ודוקא כפה פעמים בשנת חסום, ומה' מונה ני"ט נשתי ומתעורר חסום, והני"ט נשתי דמיס היה יומי מצר'י שעה, אך עתה דאיתי להגאון הרמ"ע מחת"ר"ף בשעה, ככ"ל, ולפי דברי הרמ"ע הוא וזהר בשערי תשובה, שאינו רק חלק י"ח מהשעה, שהוא שער שלשה מינוטין ושלש, ולא משמע הכי בסנה שם ולקמן סי' רלא בטר ובש"ע שם. וכתב ברבי"י שמהר"ח הוכיח מהורה דהש"ן ביום י"ח שונה, וכי"כ מהר"ם ד"ל וזאתו: [טז] במים. בא"י כתב דרוקא במים, ובספר להס' יהודה דף ט ע"כ כתב דהתני אף בכל מדי דמקמי, רק בלש י"ח מים מונעים יעל במים, ע"ש:

באור הלכה

הרשב"א בתשובה סימן קצא: * וישאל בלא בקרה. עין משנה ברורה פ"ד י"ט ק"ט לג כשה שכתבתי דהנכון שביבא את עצמו ליד חיוב, ולא יקשה להקטין דהלאו לבארה: יסחר טה שכתבנו בסעיף י"ט לב וזאתו מדברי המגן אברהם, דצריך לחש שיהיה לרש"י בישן שנת קבע, והמטילה הוא הדין בקשה צרכיו, ודד דינא להו, וכדמוכח באלה רבה פ"ד י"ט ק"ט ט, ואינו דומה להסכמת אחרונים שבסעיף י"ט ל, דשם הלאו מ"י שלא נטל ידיו עדין קלל, מה שאין בן בנה. אולם באמת נראה, דהלאו בענינו אירונן שלא ברך בפעם ראשונה, ובהו יש לומר דגם לדעת הרשב"א טובל לברך עתה, וכמו שכתב הבית יוסף בסימן ו, וקאי בפרכה על הנטילה הראשונה. וכתב הארנבו בנה בבאור הלכה לעיל בריש הסימן, עין שם. ודע עוד, דמה שכתוב בהג"ה בנה וישאל בלא בקרה, לא דמי למה שכתב בסעיף י"ג, דהתם הוא רק מחמת ספק, והכא כללי עלמא לא צריך לברך (אחרונים): * דוד וכו' שתיים נשתי. רבו בו הדעות בשער זה: יש אומרים דהוא שלש

באר היטב

(טו) רוח רעה. הכא לא נקט להתפלל כמ"ש סעיף י"ג, ונדאי כיון שקדש ידיו פעם אחת שוב א"צ לקדש ידיו שנית אפלו ישן שנית, דפעם א' נעשה ברנה חדשה ולא בי פעמים, אלא הספק הוא משום רוח רעה, ולכן אפי' ישן שנית א"צ בקרה, דלר"ד אינו צריך בקרה, מ"א: (טו) בלא בקרה. ודע, הא דקאמר וישאלם בלא בקרה: הנה ג"פ כמו בחתלת נטילה, ע"ת ד"א אה"ן: (י) ישן ביום. דרוקא שתיים נשתי, לברש, סדה"י: (יח) נזהר. עין מ"ש המ"א סי"ק טז, ולשון י"נה נזהר' לא משמע כן, אלא דודו עצמו היה נזהר. והסתבר ד"א אה"ן תפה על המג"א וכתב דמדברי רש"י שם משמע דודו היה נזהר ביום, שכן אמרו שם: שנתה דמר כדוב, (ורבנו) וירב כדובי וירבין' קדור וכו'; וכתב רש"י שם: כך קבל מרובתי שזו היתה שנת יוד, שתיים נשתי ה"ו ג"ס ביום, עכ"ל: הרי להר"א מדברי רש"י שדוד נמי היה נזהר לישן ביום יומי משתיים נשתי, עכ"ל ד"א אה"ן, ע"ש. וקשה שיהיה גדולה, דשתיים נשתי (אל"ש) הנה ג"ס ביום המה שני דבורי רש"י: הנה ג"ס ביום קאי לקפה על אב"י הנה ג"ס כדמעל מפומבדי"טא וכו', וע"י כתב רש"י דהנה ג"ס ביום, וע"ש בסנה (דף כו ע"ב). ועין בשכנה"ג סעיף ט. (ועי' כ"י אלה רבה סי"ק י"א פלפול א"ף בנה, ומשנה צ"ת הנה"ע עם סעיף ומלשכ קש"ת המ"א על רמ"א, ע"ש): (יט) במים. וא"צ ג"ס, סדה"י:

ספאנו בספר אלפסי וז"ל פרק השני שכתב וז"ל: שתיים נשתי, ושער נשימה הוא אחד מהשעה, שהוא שער שלשה מינוטין ושלש, ולא משמע הכי בסנה שם ולקמן סי' רלא בטר ובש"ע שם. וכתב ברבי"י שמהר"ח הוכיח מהורה דהש"ן ביום י"ח שונה, וכי"כ מהר"ם ד"ל וזאתו: [טז] במים. בא"י כתב דרוקא במים, ובספר להס' יהודה דף ט ע"כ כתב דהתני אף בכל מדי דמקמי, רק בלש י"ח מים מונעים יעל במים, ע"ש:

משנה ברורה

ויברך על נטילת ידים ואשר יצא: (40) י"ד (לא) כשיאור היום. כי יש אומרים (מג) דבעמוד השחר חוזר הרוח רעה לישות פעם שנית: (41) (לב) להעביר וכו'. הכא (מד) לא נקט להתפלל כמו שכתב סעיף י"ג, דנדאי משום תפלה אין צריך בזה עוד הפעם לטל ידים. ואפלו אם חזר וישן פעם שנית קדם עמוד השחר, דבנה בודאי צריך משום רוח רעה עוד הפעם לטל ידים, מפל מקום אין יכול לברך על נטילת ידים ואפלו אם השנה היתה שנת קבע, דאנו חוששין לשיטת הרשב"א דסבינא לה דטעם הנטילה משום דבבקר נעשה ברנה חדשה, ופעם אחת נעשה האדם ברנה חדשה ולא שתי פעמים, (מה) ומשום רוח רעה בלבד לא תקנו בקרה: (לג) בלא בקרה. הנה נראה דאפלו אם בפעם הראשון משנטל ידיו לא ברך על נטילת ידים, מפל מקום לא יברך עתה, דא"י יאמר ויצנו על נטילת ידים", הלא כבר יצא י"ד חובת הנטילה לתפלה לדעת הרא"ש⁽⁴²⁾, ובבאר בבית יוסף, ובהאי גזנא כתב לעיל בסערי' י"ט סעיף א' ה. ומפל מקום, הנכון (מו) שביבא עצמו ליד חיוב בקרה, דהניגו שביבא צרכיו קדם התפלה ויתחייב לברך על נטילת ידים, ונכ"ל בסעיף י"ט ק"ט דבשם הח"י אדם: טו (לד) יש להסתפק. אי לילה גורם לרוח הטמאה או שנה גורם⁽⁴³⁾. ודרוקא (מז) ה'ישן שתיים נשתי⁽⁴⁴⁾, אבל פחות מזה אין רוח רעה שורה (מח) ואפלו כלילה: טז (לה) שתיים נשתי. רוצה לומר (מט) רצופים, אלא הנה מתנגמם כפה פעמים בגמרא רק על האמוראים, אבל דוד בעצמו גם כלילה היה נזהר. ונפקא-מנה כל זה לדין, (נא) שבעל-נפש יחמיר על-כל-פנים ביום. (נב) ואין שבת בכלל זה. ועין לקמן בסימן רלא סעיף א דאם אי אפשר לו ללמד בלא שנת הצדקה מותר לישן מעט, אבל לא יאריך בה, עין שם. ועין שם עוד שגם זה לא תהיה פגמתו להנאת עצמו רק לעבודתו יתברך. ועין במחצית-השקל שכתב דענין השנה ביום תלוי לפי מה שהוא אדם וכפי הערך לעבודתו יתברך⁽⁴⁵⁾: יז (לו) מפני הרירים. פי צריך להנכיר את השם הגדול בקדושה ובטהרה [ב"י]. ואם הוא איסטגים ואינו רוצה להכניס הפנים לפיו מפני שאינם זכים וצחים, אין מעכב מלברך [לבבוש]: יח (לח) צריכים נטילה. להסיר רוח רעה השורה על-ידי זה, (נג) על-כן ימהר לטל תפה. והנטילה תהיה (נד) עד הפרק, ועל-כל-פנים (נח) עד סוף קשרי אצבעותיו. אבל (נו) אם לבלו ידו בטיט וכרפס, דאין בו משום רוח רעה, אין צריך רק לקנח מקום המלכלה בלבד וד⁽⁴⁶⁾. ולענין תפלה, יבאר לקמן בסימן צב, עין שם בבאור הלכה: (לט) במים. אף (מז) דלתפלה וכל-שכן לתורה די אחר כל אלו בגנין בעלמא, וקדלקמן בסעיף כב דמ"י בקם מן המטה,

שער הציון

(מג) ארצות-החיים: (מד) מגן-אברהם: (מה) מגן-אברהם ושי"א: (מו) עין בבאור הלכה: (מז) אחרונים: (מח) פרימקדים: (מט) מגן-אברהם: (נ) פרימקדים: (נא) מגן-אברהם: (נב) פרימקדים: (נד) פרימקדים: (נז) דלא צריכי' מנטילת שחרית בדיוכד. ועין לעיל במשנה ברורה סימן ט: (נח) פרימקדים: (נט) פרימקדים. ואפלו לתורה, ע"ש: (ז) פרימקדים:

הלכות הנחגת אדם בפקר סימן ב

המשך מעמוד 1

[משניב ס"ק ז]

קשהו רוחץ וסף, ימין תחלה¹⁶.

16 ואיטר יד כשרוחץ את עצמו, כתב הגרי"ח קניבסקי (קונטרס איש אטר אות ג) שלכאורה יקדים לרוחץ את צד ימין של כל אדם.

[משניב ס"ק ח]

חולץ של וכו' 17. ששהו קבדה של ימין¹⁸.

17 והחולץ מנעליו על מנת לנעול מיד מנעלים אחרים כתב העבודת היום (שערי ציון אות א) שטוב יותר לחלוץ קודם של ימין וינעילנה מיד במנעל החדש כיון שאם יחלוץ של שמאל תחילה יצטרך להמתין ברגל מגולה עד שיגמור לחלוץ ולנעול בימין אמנם אם אין רגלו מגולה בינתיים יחלוץ של שמאל תחילה. וכעין זה כתב בנחלת אליהו (דרושניצר, חידושי דינים אות א) שמותר לחלוץ של ימין תחילה מיד להנעילנה במנעל חדש כיון שבכך אין בויון לימין משום שגמור להנעילה קודם שהתחיל לעסוק בשמאל. והמקור חיים (ס"ד י"ד) החולץ כתב שתחילה יחלוץ את שתי נעליו ואז ינעל קודם של ימין ואחריה של שמאל כיון שכתוב 'ופשט ולבש' ומשמע שאין לערב את הלבשה עם הפשיטה ועוד שעל ידי כך ניכר במעשיו שנעילת הימין קודמת.

18 ועל כן באופן שהחליצה הינה לכבוד ולמצוה, כגון שחולץ בערב שבת מנעליו כדי לצובען או להחליפן באחרים לכבוד שבת, דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה בין המצרים פט"ו ס"ד) שחולץ ימין תחילה שזהו כבודו של ימין, אמנם כשחולץ בערב יום הכיפורים או בערב תשעה באב, אף על פי שחולץ לשם מצוה יחלוץ של שמאל תחילה, משום שחליצה זו היא משום עיניו או אבלות זערה, ואין בכך משום כבודה של ימין. ולגבי חליצת מנעלי הכהנים קודם נשיאת כפים, כתב בלוח ארץ ישראל (ראש השנה) שיש לחלוץ של ימין תחילה. אכן שם (יום כיפור) כתב שגם בערב יום כיפור יש לחלוץ ימין תחילה. וכן הורה הגרי"ח קניבסקי (דעת נוטה עמ' סד) שהכהנים החולצים נעליהם קודם נשיאת כפים יחלצו של ימין תחילה.

[ביה"ל ד"ה לא ילבש]

וקפפר ארצות-המים פסיק לאסור, צ"ן שם¹⁹.

19 ולגבי הישן ערום בכילה והוציא את ראשו מחוצה לה וגם חצץ בין ליבו לערוה, כתב במשניב לקמן (סי' עד ס"ק ד) שאם אין הכילה גבוהה עשרה טפחים היא נחשבת ככיסוי כמו בגד, ויכול לקרוא קריאת שמע.

10 ומי שאינו קורא את הכתב בפיו, אלא רק בדרך הסתכלות בעלמא, דן הגרי"ח קניבסקי (ספר זכרון ח"ב אות כו) אם יש לחוש שמשכח תלמודו, ומסיק שיש להחמיר בוה, וכן הוא בשו"ת בצל החכמה (ח"ה סי' ב).

וכתב שאינו בולט אלא שוקע, כתב הגרי"ח קניבסקי (שם) בשם ספר נגיד ומצוה, שאינו גורם לשכחה. וכתב שאינו בולט ואינו שוקע, דן הגרי"ח קניבסקי (שם) אם יש להחמיר בו.

11 וכן המנגב ידיו בחלוקו, הביא לקמן (סי' קנח ס"ק מוה) את דברי המג"א שכתב שגם דבר זה קשה לשכחה. והסתפק הפמ"ג (שם א"א ס"ק יז) אם דין זה נאמר רק בחלוקו או גם בשאר בגדיו. והביא הגרי"ח קניבסקי (ספר זכרון שם אות לד) מספר נפש חיה שהוסיף להסתפק אם דין זה הוא רק במנגב ידיו לאחר נטילה, או גם בסתם מנגב ידים רטובות. והגרי"ש אלישיב הורה (קונטרס חובל ומזיק סס"ח) שדין זה הוא דוקא במנגב ידיו לאחר נטילת ידים לאכילה, אבל בנטילה אחרת או שלא בחלוקו יש להקל.

[משניב ס"ק ז]

טוב שישים שני צדי המלבוש ביד ימינו וילבש הימין ואחר-כך השמאל¹².

12 וכשאיטר יד לובש בגד, כתב הגרי"ח קניבסקי (קונטרס איש איטר אות ב) שישים את שני צידי המלבוש ביד ימין של כל אדם, וגם יתחיל ללבוש צד ימין של כל אדם.

[משניב שם]

ואסור לו שימצא בקבדו קתם או שמנונית וכיוצא בהם¹³.

13 ואיסור זה, הובא בשם החזון איש שצידד (דינים והנהגות ח"ב פי"ט אות ה) שהוא דוקא בלח.

[משניב ס"ק ו]

הלענין קשיה מצינו שהתורה נתנה חשיבות אל השמאל¹⁴.

14 ובנעלים בלא שרוכים אלא שמהדקים אותם על ידי רוכסן או סקוטש, הורה הגרי"ח קניבסקי (דעת נוטה עמ' סו) שההידוק נחשב כמו קשיה, ולכן צריך להקדים לסגור את של שמאל.

[משניב שם]

שקושר עליו תפלה של יד¹⁵.

15 ועל כן אשה שאינה מחויבת להניח תפילין ואף מוחים בידה שלא תניח, דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ב סי"ב) שתנעל ותקשור את של ימין תחילה.

הלכות נטילת ידים שחרית סימן ד

המשך מעמוד 18

הגרי"ח קניבסקי (דעת נוטה עמ' קכד) לענין חיוב נטילת ידים בברכה [לדעת הרא"ש] שהוא כשישן חצי שעה בלילה.

ולענין שינת קבע ביום שנחלקו הפוסקים בשו"ע לקמן (סי' מז ס"א) אם צריך לברך אחריה ברכות התורה, דעת האר"ת (לוח ארץ ישראל היר"ר) ששיעור השינה הוא שתין נשמן, והגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ו ס"א) הורה לגבי שינת קבע בלילה, שאם ישן חצי שעה מברך אחריה ברכות התורה.

ודעת הגר"ח שייברג (חידושי בתרא סי' קעח ס"ק מח), שלשינת קבע אין שיעור בזמן כמה ישן אלא תלוי הדבר בכונתו, שאם מתחילה היתה כוונתו לישון שינת עראי בלבד, או אפילו אם ישן על מיטתו הרי זו שינת עראי, ואם כוונתו לישון שינת קבע, אפילו אם לבסוף התעורר

ולענין ברכת על נטילת ידים לאחר השינה, כתב במשניב להלן (סי' לד) שאפילו בלילה אם ישן פחות משתינ נשמן לא יברך. ובביה"ל (ס"ט"ו ד"ה דוד) הביא מחלוקת כמה הוא שיעור שתין נשמן שיש אומרים שהוא שלש שעות ויש אומרים שהוא יותר מחצי שעה ויש אומרים שהוא מעט יותר משלש דקות. וכן לגבי ברכות אלקי נשמה והמעביר שינה, כתב לקמן (סי' מז ס"ק כד) שאם ישן בלילה שתין נשמן לכל הדעות צריך לברך אותן. והקצושי"ע (סי' ב ס"ח) כתב לענין נטילת ידים לאחר שינה, שאם ישן ביום שתין נשמן שהוא חצי שעה יטול ידיו, וכן כתב הקצות השלחן (סי' בדה"ש ס"ק א) שכיון שספק ברכות להקל יש לנהוג כפי הדעה הממוצעת שהיא חצי שעה. וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"א תשובה ז) לגבי שינת הלילה. וכן דעת

מילואים הלכות נטילת ידים שחרית סימן ד

המשך מעמוד קודם

יטלם קודם התפילה. והוסיף הגרי"ח קניבסקי (דעת נוטה שם) שהמנהג להקל שלא ליטלם מיד הוא גם כשאינו עוסק בלימוד, משום שחיוב נטילה זו הוא רק מספק.

וללכת ארבע אמות, או ליגע בנקביו קודם נטילה זו, כתב הא"א (בוטשאטש, סי"א) שמותר. וכן הורה הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה שם). מאידך, דעת הגרי"ח קניבסקי (אשי ישראל תשובות בסוף הספר מהדו"ב אות ו) שטוב להיזהר מלנגוע בנקביו קודם נטילה זו.

[ביה"ד ד"ה כל הלילה]

נראה לי דלְהַרְשֵׁיבָא צְרִיף עוֹד הַפֶּעַם בְּמִקְרָא לְטַל יְדָיו לְהַפְלֵה וּבְכַרְכָּה, דְּלֹא שָׁף לִזְמַר דְּכָכָר נַעֲשֶׂה בְּרִיָּה תְּדַשֶּׁה קְשָׁקְשָׁם בְּתַחֲלַת הַלַּיְלָה⁶³.

39) משמעות דבריו שנטילת ידים קודם עמוד השחר אינה מועילה לדעת הרשב"א, ובמשני"ב להלן (סי"ב לב) כתב שאם קם ונטל את ידיו וחזר לישון קודם עמוד השחר, אינו נטל ומברך לדעת הרשב"א, משום שפעם אחת נעשה אדם בריה חדשה ולא פעמיים. ואולי יש לחלק בין נטילה קודם חצות ובין נטילה לאחר חצות (הגרש"ב ולדונברג).

לאחר זמן קצר נחשב הרבר כהיסח הדעת, וכשנרדם על כיסא בדרך כלל היא שינת עראי. והוסיף הגר"ח"פ שיינברג (צהר, אהל ברוך עמ' תג) בהגדרת שינת קבע ועראי, שוראי יש פעמים שמתכוון לישון ונחשב לעראי, ויש שישן אפילו שלא על גבי מיטתו ונחשב כקבע, שאם דעתו לשקוע בשינה גמורה ועמוקה גם אם אינה על מיטתו נחשבת לשינת קבע, ואם רצונו לישון שינה מוגבלת, וכמו מי שכבר ישן בלילה וקם ללמוד אך חזר לישון קצת עד שיאיר היום, כיון שהגביל את עצמו בשינה אפילו שישן על מיטתו נחשב כעראי.

ולגבי הישן כל הלילה שלא בשכיבה, הורה הגרי"ש אלישיב (פניני תפילה עמ' ג), שאם כך הרגלו, וכן הנוסע במטוס שישן בלילה שלא בשכיבה, נחשב לשינת קבע, וצריך לברך ברכות התורה.

[משני"ב סי"ט ט]

רוצה לומר שלש פעמים מחמת ספק⁶⁴.

38) ולענין זמן הנטילה, כתב השו"ע הרב (סי"ג) שהוא 'מיד' כשיאיר היום. והחזו"א הורה (דעת נוטה דיני עמי קלט) שאין צריך בעלות השחר להפסיק מלימודו כדי ליטול ידיו. וכן הורה הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה שבעות פ"ב סי"ד) שאינו צריך להפסיק מלימודו אלא

הלכות נטילת ידים שחרית סימן ד

המשך מעמוד 20

וכדי באמצע הסעודה כשידיו מלוכלכות ממאכל עד שירחצן. ומשמע מדבריו שכל אדם אינו צריך להקפיד בזה, אלא רק איסטניס. והוסיף בשערי צדק שם (סי"ב לב), שהוא הדין כשרוצה לברך שאר ברכות, ומה שאמרו שסתם ידים כשרות לברכה זהו כשאין מלוכלכות. הי"ק השונה הלכות (שם סי"א) בשערי צדק שם, שהוא הדין למו שאינו איסטניס.

[משני"ב סי"ק ג]

ובקפנינ⁶⁵.

62) וגדר מקום המכוסה שבראש, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' ב אות א) שהוא כל המכוסה על ידי הכובע [ולא רק המכוסה על ידי הכיפה הקטנה], ומחץ למקום זה [כלומר שאר שערות הראש והזקן] נדון כמקום גלוי, שהרי אין בהם ריבוי וזהמה, ואף אם חיכך בשרשי השערות. אמנם, אם נתרבתה שם וזהמה גדולה, כגון שלא רחץ כמה ימים וריחו רע, נדון כנוגע בצואה עזמה וחייב בנטילה. מאידך, דעת הגרי"ח קניבסקי (נקיות וכבוד בתפלה תשובה לו) שהמוחך בכל מקום בשיער הראש צריך נטילה.

[משני"ב סי"ק ד]

וכן אם הולך יחף ברגליו, אֶפְשֶׁר דִּהְיוּ בְּכָלֵל הַמְקוּמוֹת הַמְגֻלָּיִין⁶⁶.
63) ומשום כך הנוגע במקומות הרגילים להיות חשופים בגופו של קטן, כתב הגרי"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"ג סי' יב) שאין צריך ליטול ידיו, ואין הדבר תלוי בגילו של הקטן. וכן דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ב סט"ז) שאינו צריך ליטול. אמנם לגבי הנוגע בזרועו החשופה של קטן, כתב הגרי"ש אלישיב (שם) שצריך ליטול, וכמו שכתב הביה"ל (ד"ה וצריך) וכמבואר במה שכתבנו שם.

[ביה"ד ד"ה צחק]

ומה שחדש עוד לענין מקום מגלה שפזוועזויו, צ"ן שם בְּדָבְרֵי, לא העסקמי, דלא מְשַׁמֵּעַ כֵּן בְּנִקְחֵי יח ע"ב בְּרִש"י ד"ה וְלֹא לְמַעְלָה⁶⁷.

64) וגם זה, כתב המחצה"ש שתלוי במנהג אנשי המקום אם מכסים את זרועם או לא. וביאר בדעתו בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סי' קיד), שהנוגע בזרוע מכוסה צריך נטילה אף אם אינה נוגעת בגופו, ועל כך

לאחר שניגב את המים מעל בשרו, אם נגע במקומות המכוסים צריך ליטול. וכן כתב הא"א (בוטשאטש, שם סי"א) שלא חילקו החכמים בתקנתם, ואפילו הנוגע בגופו כשהוא נקי, חייב בנטילה. מאידך, הכף החיים (סי' ד סי"ק פה) כתב שהנוגע בגופו לאחר שרחצו היטב ולא נשארו בו מלמולי זיעה, אינו צריך ליטול את ידיו.

ולענין בגד שידוע שיש בו זיעה רבה, כתב בביה"ל לקמן (סי' קסד סי"ב ד"ה שיש) שיש להיזהר מליגע בו, וכגון בצד התחתון של הכובע שיש שם זיעה רבה מן השיער. וכתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' ב) שהוא הדין שיש להיזהר מליגע בחולצה תחת בית השחי.

ואפילו לא נגע בהם רק באצבע אחת, כתב לקמן (סי' תריג סי"ק ו) בשם הדין שיש להיזהר מליגע בצוואר ליטול כל ידיו.

[משני"ב סי"ק מח]

דָּם מִהַתְּפִיטִים⁶⁸, וְאֶפְשֶׁר צְלוּקָה [שְׁקוּרִין פִּינְיוֹקוּע"ס] אוּ בִּינְקוּע"ס גַּם כֵּן צְרִיף לְטַל, וְטוֹב לְהַתְּמִיר⁶⁹.

59) ושיעור הרגאת הדם שמתחייב בנטילת ידים, דעת הגרי"ש אלישיב (דמיון חיי פ"ב אות ו) שמסתבר שהוא רביעית.

60) ולענין בדיקת דם הנהוגה בזמנינו, כתב הגרש"ז אויערבך (נשמות אברהם סי"ד), שאין צריך ליטול ידים לאחריה, משום שהקוץ הדם שבימי חויל היתה לשם רפואה ולא לשם בדיקת הדם, ואין לנו לחדש דבר מדעתנו. וכן דעת הגרי"ש אלישיב (ישא יוסף אור"ח סי' א).

וכן לענין תרומת דם, כתב הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ערכי רפואה ח"ב עמ' נה) שיתכן שגם הוא לא נחשב כעוסק ברפואתו רק כעוסק ברפואת אחרים שהיא מצוה, ולא ידע דבר רע.

ומי"מ לאחר תרומת דם כשאינו יכול ליטול ידיו שם [ולא נגע במקומות המכוסים, וידי ונקיות], דעת הגרי"ש אלישיב (שם) שמותר לברך ברכות הנהנין ולאכול ולשתות, כיון שעושה כן לצורך חיוב הגוף.

[משני"ב סי"ק טז]

וְהוּא הַדִּין בְּשֶׁעָה שֶׁהוּא עוֹסֵק בְּתוֹרָה⁶¹.

61) ולענין איסטניס, כתב לקמן (סי' קפא סי"ב כג) שאסור לו לברך על יין